

NÄIN SANOT SEN UNKARIKSI

Hyödyllisiä lauseita unkariksi

ILDIKÓ VECSEKNYÉS

Kevät on monien mielestä parasta matkustusai-
kaa Unkariin. Siellä saat-
taa olla 20 astetta lämpi-
mämpää kuin Suomessa
ja huhti-toukokuu on vehreyden
ja kukkaloiston aikaa. Jos olet läh-
dössä matkalle, muutaman kohteli-
aan tai hyödyllisen unkarinkielisen

lauseen osaaminen voi olla oikein
hyvä asia. Alla on lauseita, joita voit
tarvita matkalla. Lauseiden ääntä-
miseen saat apua "suomalaisittain"
kirjoitetuista (luonnollisesti aika
karkeista) ääntämisohjeista. Saksi
alla olevat lauseet mukaan ja opet-
tele ne vaikka lentokoneessa! Tai
pidä ne povitaskussa kun kiertelet

Budapestin nähtävyyksiä. Mukavia
opiskeluhetkiä!

Matkailijalle hyödyllisiä sanon-
toja löytyy kirjasta Unkaria helpos-
ti taskukoossa (toim. Kaija Markus
- Ildikó Vecsernyés - Irene Wich-
mann, Suomi-Unkari Seura). Suo-
situn matkailusanaston uusi painos
ilmestyy toukokuussa.

suomeksi

Hyvää huomenta!
Hyvää päivää!
Hyvää iltaa!
Näkemiin.
Olkaa/ole hyvä.
Haluisin (yhden)
-metrolipun
-kartan
-aikataulun
-espresson
-teen
-unkarilaisen oluen
-puna/valkoviiniä
Kiitos.
Paljonko maksaa?
Anteeksi.
Olen suomalainen.
Missä..
-linna
-Kalastajalinnake
-Ketjusilta
-parlamenttitalo
-Sankarten aukio on?
Puhutteko englantia?
Kyllä/ei.

unkariksi

Jó reggelt (kívánok)!
Jó napot (kívánok)!
Jó estét (kívánok)!
Vízontlátásra!
Tessék.
Kérek egy..
-metrójegyet
-térképet
-menetrendet
-presszókávét
-teát
-magyar sört
-vörös/fehérbort
Köszönöm.
Mennyibe kerül?
Bocsánat/elnézés.
Finn vagyok.
Hol van a
-vár
-Halászbástya
-Lánchíd
-Parlament
-Hősök tere?
Beszél angolul?
Igen/nem.

äännetään

joo rággált kiivaanok
joo napot kiivaanok
joo ášteet kiivaanok
visontlaataašra
táššeek
keeräk ádj..
-mätroojádjät
-teerkeepät
-mänätrándät
-prássookaaveet
-tájaat
-madjar sört
-vöröš/fäheerbort
köšönöm
männjibä käryl
botšaanat/älneezeešt
fin vadjok
hol van a..
-vaar
-halaasbaaštja
-laantshiid
-parlamänt
-hööšök tere
bäseel angolul
igän/näm

Tervehdykset ja kohteliaisuudet

Perustervehdykset

<i>Jó reggelt kívánok!</i>	Hyvää huomenta (toivotan)!
<i>Jó napot kívánok!</i>	Hyvää päivää (toivotan)!
<i>Jó estét kívánok!</i>	Hyvää iltaa (toivotan)!
<i>Jó éjszakát kívánok!</i>	Hyvää yötä (toivotan)!

Kohteliaasti

Unkarissa kohteliaisuusmuodot ja teitittely ovat huomattavasti käytetympiä kuin Suomessa. Teitittelytapoja on erilaisia eri puhe-tilanteisiin. Miehet ja naiset käyttävät jonkin verran erilaisia tervehdyksiä, samoin nuoret ja vanhat. Kun mies tervehtii naista kunnioittavasti, hän sanoo: *Csókolom!* tai *Kezit csókolom!* (Suu-telen kättänne!). Näin myös pikkupojat ja pikkutyöt isovanhem-milleen ja koulussa naispuolisille opettajilleen.

Tuttavallisesti

Sinuttelushteessa olevat (samanikäiset, ystävät) tervehtivät sanalla *szervusz* (terve) tai *szia* (moi) – myös kansainväliset *hello* ja *ciao* ovat levinneet. Tervehdyttäessä useampaa kuin yhtä kave-ria tervehdyssanaan liitetään päätte *-tok* tai *-sztok*: *Szervusztok*, *sziasztok*, *hellóosztok*!

Poskisuukot

Ystäviä tavatessa ja hyvästellessä kuuluu asiaan vaihtaa kaksi poskisuukkoa, mikä tarkoittaa usein vain poskien hipaisemista ja huulten pientä muiskautusta, ei kirjaimellista pusua! Jos tuttavuus ei ole läheinen, tyydytään paiskaamaan kättä. Kättelyä ei silti pidetä virallisena vaan ystävällisenä eleenä – poikien keskuu-udessa se on aivan normaali tervehdyskäytäntö. Kokonaan koske-tamatta jättäminen tuntuu unkarilaisista viileältä.

Muita tervehdyksiä, kohteliaisuuksia

<i>Egészségedre!</i>	Terveydeksi! Kippis!
<i>Jó étvágyat kívánok!</i>	Hyvää ruokahalua!
<i>Köszönöm szépen!</i>	Kiitoksia!
<i>Nagyon (szépen) köszönöm!</i>	Paljon kiitoksia!
<i>Viszontlátásra!</i>	Näkemiin!
<i>Kellemes hétvégét kívánok!</i>	Hyvää viikonloppua!
<i>Minden jót kívánok!</i>	Kaikkea hyvää!
<i>Örülök, hogy találkoztunk!</i>	Oli hauska tavata!
<i>Jó utazást!</i>	Hyvää matkaa!
<i>Jobbulást kívánok!</i>	Pikaista paranemista!
<i>Boldog születésnapot kívánok!</i>	Onnellista syntymäpäivää!
<i>Boldog névnapot kívánok!</i>	Onnellista nimipäivää!
<i>Isten éltesse!</i>	Terveydeksi! Onneksi olkoon!
<i>Gratulálok!</i>	Onnitteluni!
<i>Bocsánat! Pardon!</i>	Anteeksi! (tönnästäessä)
<i>Elnézést (kérek)!</i>	Anteeksi! (kysyttäessä)

Suomeksikin saa sanoa

Jos et muista unkarilaisia tervehdyksiä, tervehdi jollain muulla kielellä! Se tekee kaikkialla ystävällisemmän vaikutuksen kuin mykkä katse!

Ääntämisen perussäännöt

Vaikka unkarin kieltä sen kummemmin harrastamaan ryhtyisikään, pienellä vaivalla voit oppia ääntämään oikein esim. unkarinkieliset nimet. Elämäsi Unkarissa muuttuu heti helpommaksi!

Intonaatio eli sävelkulku muistuttaa suomalaista.

Paino on sanan ensimmäisellä tavulla.

Vokaalit muistuttavat suomalaisia. Heittomerkki vokaalin yllä tarkoittaa pidennystä, ei painonmuutosta.

ü lausutaan kuin suomen y.

y ei yleensä ole vokaali vaan konsonanttia (*t, d, n, g*) seuraava liudennusmerkki, mutta monien sukunimien lopussa se ääntyy *inä*, esim. *Vörösmarty* [Vöröšmärti].

a- ja e-vokaalien lyhyellä ja pitkällä muodolla on myös laatuero:

a on suomen *a:n* ja *o:n* välimuoto [ä]. Suu pyöreänä!

á lausutaan kuin suomen *aa*. Suu leveänä!

e on väljä eli muistuttaa suomen *ä*-äännettä.

é on suppea eli lähentelee suomen pitkää *i:tä*.

Kirjaimet *i, o, u* ja *ő* äännetään suomalaisittain, samoin niiden pitkät muodot *í, ó, ú* ja *ő* (*ii, oo, uu, öö*).

Konsonantit tuottavat enemmän vaikeuksia, mutteivät ole mitenkään mahdottomia ääntää. Niin kuin englannissa, myös unkarissa on tehtävä selvä ero soinnittomien ja soinnillisten (kovien ja pehmeiden) konsonanttien välillä, esim. *bab* = papu, mutta *pap* = pappi.

s-äänteitä merkitään seuraavilla kirjaimilla:

sz: vastaa suomen *s*-äännettä, vähän terävämpi, esim. *Szabó*

z: edellisen soinnillinen muoto [3], esim. *Zoltán* (vert. *zero*)

s: soinniton suhu-*s* [š], esim. *Sára* (vrt. *šakki*)

zs: soinnillinen suhu-*s* [ž], esim. *Zsolt* (vrt. ransk. *je, Jean*)

s-äänteet yhdistyvät d- ja t-äänteisiin seuraavissa:

c: [ts], esim. *Váci utca* [Vaatsi utsä]

dz: [d3], esim. *madzag* [mäd3äg] (harvinainen, ei nimissä)

cs: [tš], esim. *Csilla* [Tšillä] – vert. *Tšaikovski*

dzs: [d3š], esim. *dzsessz:* [d3šäs] – vrt. engl. *John*

Liudennettuja konsonantteja merkitään y:llä:

gy ≈ [dj], esim. *Gyula* [Djula]

ly ≈ [j], esim. *Károly* [Kaaroj]

ny ≈ [nj], esim. *Arany* [Äränj]

ty ≈ [tj], esim. *Mátyás* [Maatjaaš]

Harjoittele:

Unkari *Magyarország* [Mädjarorsaag]

Kippis! *Egészségedre!* [Ägeeššeegädre]

Minä rakastan sinua! *Szeretlek!* [Särätlæk]

Lisää ääntämisohjeita on sana- ja oppikirjoissa!

Nimet järjestykseen

Sukunimi ennen etunimeä

Tavallisimmat unkarilaiset sukunimet merkitsevät jotain ominaisuutta, ammattia tai kansalaisuutta: *Nagy* (suuri), *Kis* (pieni), *Szabó* (vaatturi), *Kovács* (seppä), *Németh* (saksalainen), *Oláh* (romanialainen). Unkarissa sukunimi kirjoitetaan ja sanotaan ennen ristimänimeä. Suomessa Pál Kovácsina tunnettu herra on siis kotimaassaan *Kovács Pál*.

Naisilla valinnanvaraa

Miten käy naisen, jos hän menee naimisiin? Perinteisen käytännön mukaan nainen saa miehen koko nimen ja loppuliitteen "vaimo" (-né). Pál Kovácsin kanssa avioituessaan Maria Szabó (unkarilaisittin *Szabó Maria*) muuttuisi siis virallisesti *Kovács Pálnéksi* (Kovács Pálin vaimo). Maria voi myös ottaa pelkästään miehen sukunimen (*Kovács Maria*) tai säilyttää entisen tyttönimensä. Tai ehkä hän tahtoo pitää molemmat: silloin tuloksena on *Kovácsné Szabó Mária* (Kovácsin vaimo Maria Szabó).

Lempinimiä käytetään

Esittäytyessään unkarilainen sanoo yleensä koko nimensä ja etunimen virallisessa muodossa, mutta perhe- tai kaveripiirissä häntä tuskin kutsutaan sillä. Lempinimet ovat Unkarissa tärkeitä: niillä kutsutaan sekä lapsia että aikuisia, ja ne heijastavat kätevästi tunteita ja ihmissuhteen läheisyysastetta. Esim. almanakkanimen mukaan *Katalin*-nimistä tyttöä kutsutaan melkein aina *Katiksi*, läheisempiä, hellittelevämpiä ovat *Katika* ja *Katica* (Katinen) tai *Katikám* (Katiseni).

Tervehtiessä ja jutellessa nimiä käytetään paljon enemmän kuin Suomessa, ei "Mitä kuuluu?" (*Hogy vagy?*) vaan "Mitä kuuluu, Katiseni?" (*Hogy vagy, Katikám?*) Päätteillä -i, -ka tai -ca voidaan hellitellä suomalaisiakin: Jussista tulee *Jussika*, Tiinasta *Tiinácska*, Sannasta *Sannika*!

Nimipäivä

Nimipäivä on Unkarissa tärkeä juhla. Lapsille ostetaan lahjoja, läheisiä aikuisia muistetaan ainakin kukilla ja tervehdyksellä..

Unkarilaisia tyttönnimiä:

Ágnes (Ági), Anna (Panni), Csilla, Dorottya (Dóra), Eszter (Eszti), Erzsébet (Erzsi), Éva, Gyöngyi, Ibolya, Ildikó (Ildi), Ilona (Ica), Judith (Jutka), Katalin (Kati), Klára (Klári), Krisztina (Kriszti), Maria (Mari), Márta, Nóra, Tünde, Zsuzsanna (Zsuzsa).

Unkarilaisia pojannimiä:

András (Bandi), Béla (Bélus), Ferenc (Feri), Gábor (Gabi), György (Gyuri), Imre (Imi) István (Pista), János (Jancsi), József (Jóska) Lajos (Lali), László (Laci), Miklós (Miki), Mihály (Misi), Pál (Pali), Péter (Peti), Sándor (Sanyi), Zoltán (Zoli), Zsolt (Zsolti).

Kysy ja vastaa

Hogy hívnak?

Maijának hívnak.

Villének hívnak.

Mikä sinun nimesi on?

Minun nimeni on Maija.

Minun nimeni on Ville.

Muita hyödyllisiä sanoja

kyllä	igen	vasen – oikea	bal – jobb
ei	nem	vasemmalle – oikealle	balra – jobbra
0	nulla		
1/4	negyed	nainen	nő
1/2	fél	mies	férfi
1	egy	lapsi	gyer(m)ek
2	kettő	nuoriso-	ifjúsági
3	három	opiskelija	diák, egyetemista
4	négy	aikuinen	felnőtt
5	öt		
6	hat	hyvä – huono	jó – rossz
7	hét	kaunis – ruma	szép – csúnya
8	nyolc	halpa – kallis	olcsó – drága
9	kilenc	suuri – pieni	nagy – kicsi (kis)
10	tíz	vanha – uusi	régi – új
11	tizenegy	pitkä – lyhyt	hosszú – rövid
12	tizenkettő	kuuma – kylmä	forró – hideg
20	húsz	lämmin – viileä	meleg – hűvös
21	huszonegy		
22	huszonkettő	musta	fekete
30	harminc	valkoinen	fehér
31	harmincegy	punainen	piros/vörös
40	negyven	keltainen	sárga
50	ötven	sininen	kék
60	hatvan	vihreä	zöld
70	hetven	oranssi	narancssárga
100	száz	ruskea	barna
1000	ezer	harmaa	szürke
kevät	tavaszi	minä	én
kesä	nyár	sinä	te
syksy	ősz	hän	ő
talvi	tél		
tammikuu	január	unkarilainen, unkari	magyar
helmikuu	február	suomalainen, suomi	finn
maaliskuu	március	saksalainen, saksa	német
huhtikuu	április	itävaltalainen	osztrák
toukokuu	május	puolalainen	lengyel
kesäkuu	június	venäläinen	orosz
heinäkuu	július	ranskalainen	francia
elokuu	augusztus	englantilainen	angol
syyskuu	szeptember	turkkilainen	török
lokakuu	október	kreikkalainen	görög
marraskuu	november	italialainen	olasz
joulukuu	december	ruotsalainen	svéd
maanantai	hétfő	kansainvälinen	nemzetközi
tiistai	kedd	ulkomaalainen	külföldi
keskiviikko	szerda		
torstai	csütörtök	Mitä kello on?	Hány óra van?
perjantai	péntek	Missä on..?	Hol van..?
lauantai	szombat	Mitä maksaa?	Mennyibe kerül...?
sunnuntai	vasárnap	Mikä hätänä?	Mi a baj?

Ruokasanastoa

alma	omena	leves	keitto
bab	papu	liba	hanhi
barack	aprikoosi	máj	maksa
bécsi szelet	wieninleike	mák	unikonsiemen
befőtt	säilötyt hedelmät	marhahús	naudanliha
bélszín	pihvi	mártás	kastike
birka	lammas	mazsola	rusina
borjú	vasikka	meggy	hapankirsikka
borsos	pippurinen	méz	hunaja
borsó	herne	mogyoró	pähkinä
burgonya	peruna	nokedli	taikinamyky
cékla	punajuuri	nyúl	kani
cukor	sokeri	őszibarack	persikka
csemege	herkku	palacsinta	ohukainen
cseresznye	kirsikka	paprika	paprika
csirke	kananpoika	paradicsom	tomaatti
csuka	hauki	párolt	haudutettu
csülök	siansorkat	pecsenye	paisti
dinnye	vesimeloni	pirított	paahdettu
dló	saksanpähkinä	pisztráng	kirjolohti, forelli
disznó	sika	pogácsa	suolainen voi- taikinakakku
ecetes	etikkainen	ponty	karppi
erőleves	lihaliemi	pörkölt	lihapata
fagylalt	jäätelö	pulyka	kalkkuna
fahéj	kaneli	rántott	leivitetty
fánk	munkki	rétés	makea piirakka
fasirozott	lihamureke	rizibizi	riisiä ja herneitä
fatányéros	lihatarjotin	ríz	riisi
fejes saláta	keräsalaatti	rostélyos	pihvi
felvágott	leikkeleet	sajt	juusto
finommetélt	taikinasuikaleet	savanyú	hapan
fogas	kuha	sértéshús	sianliha
fokhagyma	valkosipuli	só	suola
főtt	keitetty	sonka	kinkku
főzelék	muhennos	sült	paistettu
füstölt	savustettu	sütemény	leivonnainen
gesztenye	kastanja	szalámi	meetvursti
gomba	sieni	szalonna	silava, pekoni
gulyás	sakea lihakeitto	szilva	luumu
gyümölcs	hedelmä	szüzérmék	lihamedaljongit
hagyma	sipuli	tejföl	smetana
hal	kala	torta	kakku
hasáb-		tök	kurpitsa
burgonya	ranskalaiset	töltött	täytetty
jégkrém	jäätelö	túró	rahka
kacsa	ankka	tyúkhús	kananliha
káposzta	kaali	uborka	kurkku
karfiol	kukkakaali	vad	villi-
kifli	vehnäsarvi	vegyes	seka-
kolbász	makkara	velő	luuydin
kukorica	maissi	zöldség	vihannekset
lecsó	paprika-tomaat- timuhennos	zsemle	sämpylä

Pieni juomaopas

Virvottusjuomia (üdító)

Citrom (sitruuna), *málna* (vadelma), *narancs* (appelsiini), *gyömbér* (inkivääri), *alma* (omena), *szőlő* (viinirypäle), *paradicsom* (tomaatti). Parhaiten janon vie kupliva mineraalivesi (*ásványvíz*).

Viinit (bor)

Viini on unkarilaisella aterialla yhtä välttämätöntä kuin leipä – vaikka juoma tarjotaankin usein vasta aterian lopussa. Unkarilaiset viljelevät viiniä 60 000 hehtaarilla, suurimman osan Itä-Unkarin tasangolla. Pohjois-Unkarin kuuluisin viinikaupunki on *Eger* (*Egri Bikavér*). Herkullisten laatuviinien tuottajia ovat myös *Badacsony*, *Sopron*, *Pécs*, *Szekszárd* ja *Villány*. Alkon pullottamat *Egri bikavér* ja *Magyar fehér bor* ovat halpaa tankkiviiniä – niiden perusteella ei pidä tehdä päätelmiä Unkarin viinikulttuurista.

Itä-Unkarin *Tokajin* alueella valmistettavat *Tokaji*-viinit on syytä mainita erikseen, etenkin ”kuninkaiden viininä ja viinien kuninkaana” tunnettu *Tokaji aszú*. Se on kuivatuista rypäleistä puristettu makea laatuviini, jonka tiiviyyttä mitataan *puttony*-yksiköissä. Mitä useampi *puttony*, sitä makeampi ja kalliimpi viini. Suosittelemme tiiviysasteita 3–5 (saa myös Suomesta!).

fehér bor – valkoviini, *vörös bor* – punaviini
édes – makea, *félszáraz* – puolikuiva, *száraz* – kuiva
asztali bor – pöytäviini, *minőségi bor* – laatuviini
pezsgő – kuohuviini
fröccs – soodavedellä laimennettu viini, kesäjuoma
forralt bor – valkoviiniglögi, talvijuoma
pohár – lasi, *üveg* – pullo

Oluet (sör)

Oluenjuonti on Unkarissa viininjuontiin verrattuna uusi, mutta varsin hyvin levinnyt traditio. Yleisin unkarilainen olut on mieto *Kőbányai világos*. Laatuoluita ovat mm. *Arany ászok*, *Szent István* ja tumma *Bak*. Lisenssillä tuotetaan *Tuborgia*, *Radebergeriä* ja *Holstenia*. Oluttuvista (*söröző*) saa myös esimerkiksi hyvää tšekkiläistä (*Urquell*, *Budweiser*) kaljaa. Tuoppi on unkariksi *korsó* – lasillinen *pohár*.

Väkevät (rövidítal)

Unkarilainen hedelmäviina, *pálinka*, on suosittu aperitiivi. Viinanpolitto ei ole kiellettyä, ja sitä harrastetaankin maaseudulla lähes joka talossa, jossa on hedelmäpuita. Pálinkaa valmistetaan mm. luumusta (*szilva*), aprikoosista (*barack*), päärynästä (*körte*) ja kirsikasta (*cseresznye*). Tunnettuja laatuomerkkejä ovat *Vilmos* ja *Kecskeméti*. Unkarilaiset nauttivat pálinkansa aina laimentamattomana ja pohjanmaan kautta!

Väkevien ykkönen on pyöreässä pullossa myytävä katkerotyyppinen *Unicum*, mystisen makuinen, salakavalasti päihdyttävä ”vatsalääke”. Makeampi ja hieman miedompi juoma on *Hubertus*-likööri (*Hubi*).

Normaali paukku on Unkarissa 5 cl (*féldecí, feles*). Pieni (*kis*) annos on 3 cl.